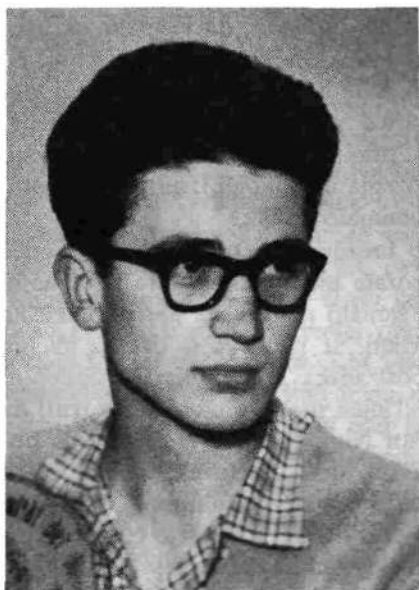

Pozabljam danes
in samo ljubim.
Tako živim.

Žarenje v stvarih sem,
a v sebi sem sonce zavedanja.
Nisem več v tem
in tem
in vem,
da sem.

Sedaj se dobro spominjam.

Nikdar se nisem rodil
in nikdar ne bom umrl.

SLAČENJE (odlomek)

Boro Kostanek

Boro Kostanek, s prvim imenom Florian Lipusch, je bil rojen leta 1937 v Lobniku pri Železni Kapli kot sin gozdnega delavca. Vojno, čeprav še majhen otrok, je doživel v vsej njeni grozovitosti: v nemškem koncentracijskem taborišču so mu ubili mater.

Kostanek je doštudiral za učitelja, zdaj poučuje na šoli v Remšeniku pri Železni Kapli. Vse od časa študija na učiteljskišči, ko je začel tudi pisati, je ostal zelo aktiven v kulturnem in družbenem življenju na Koroškem. Pomembno delo je opravil, in ga še opravlja, kot urednik literarne revije Mladje (doslej je izšlo devet številok), okrog katere se je zbrala pomembna in delovna skupina mladih slovenskih koroških intelektualcev. Več prispevkov iz kulturnega in družbeno političnega življenja slovenskega življa na Koroškem je Kostanek, Florian Lipusch, objavil tudi v naši reviji. S samostojno

knjigo proze se je avtor predstavil širši slovenski javnosti že pred šestimi leti, ko so pri Državni založbi Slovenije izšle njegove Črtice mimogrede. Zdaj končuje avtor daljši prozni tekst, iz katerega smo dve poglavji izbrali za pričujočo številko naše revije.

Pohištvo v podstrešnici je bilo zvoženo, počeno, veglasto in je bilo treba posebne previdnosti, kadar je obratovalo. Miza z ukrivljenimi stegni in dvema stoloma je zahtevala osrednje mesto v sobi in ga je tudi zavzemala vzdolž daljše stene. Ta stena je kos vogla odstopila kavču. Omara za obleko in toaletna mizica sta si delili prostor desno in levo od duri. Stena na zahodni strani je odščenicila sobi nekaj kvadratnih metrov in ji v prerezu dala obliko neenakomernega trapeza. Za strop je ostal le ozek, starikavo pobarvan pas. Stene, ki jih ni zakrivalo pohištvo, so gostile nekaj cvetličnih loncev, nekaj risb v različnih tehnikah, slikarije s tihožitji, dva, tri izdelke ženskega ročnega dela, za mašilo pa izrezke iz časopisov in modnih revij. Viseči zid je pisano polepljenim in obloženim stenam prispeval belino. Zaradi obilne poševnosti te stene je ostala malta vso dobo neomadeževana, noben risalni žebliček še ni zavrtal luknjice v njene blazinice; nobeno lepilo še ni nastavilo obnjo svojih priseskov. Ni čuda, da je malta skrbno, skoraj ljubosumno negovala svojo beloto in grozila s svojim devištvom. Ni si mogoče zamisliti nič bolj smiselnega, kot ob tej mansardni steni namestiti ležišče. Ne samo z nočno omarico neločljivo združena postelja, temveč vsi predmeti so bili kar se da praktično in smotrno razvrščeni, vendar kakšnega osebnega lica in razpoloženja niso mogli izsiliti iz prostora. Razen nje same ga ničesar v sobi ni spominjalo nanjo.

Podstrešnica je bila poceni in je to brezdvomno tudi zaslužila. Sodeč po zavesah in zljajnanem pohištvu, bi morala biti zastonj. Mrta nikakor ni presenetila ali razočarala, ker se mu še sanjalo ni, kakšna naj bo dekliška soba. Vse dotlej si je ni mogel predstavljati. Še malo ga ni dražila ali mu budila radovednosti, zdela se mu je postranska reč, o njej si doslej ni ustvarjal mnenja. Zdaj pa, ko je prestopil njen prag, je moral ugotoviti, da ga vtis o tem prostoru hujše zaposluje kot Nini. Mogoče je za ta vtis poskrbelo to, da v tej sobi ni živel neki tuj, neznan človek, nekdo izmed tistih, temveč Nini. Zato so se ga vse te navidezno obrobne okoliščine morale dotikati. Bil jim je dolžan toliko pozornosti, kolikor je čutil vezi do svoje deklice. Morda se je za tem vtisom skrivala le zadrega, ki nastane, ko človek nastopi docela novo obdobje svojega življenja.

Če je na zahodni steni prezrl napako, namreč njeno poševno padanje v prostor, so se mu edino stene zdele v redu in celo prikupne — in to je bilo vsaj nekaj, kar je upravičevalo razmeroma visoko najemnino, ki jo je plačevala debeli najemodajalki pod pogojem, da ne bo sprejemala moških obiskov. Mrt je bil brezdvomno bitje moškega spola. Le v pridnem zavodarju se je moglo nabrati toliko poguma, da je podvomil o zveličavnosti in celo o zakoniti naravi ženskih odredb ter je končno velikodušno prezrl nevoščljivo navodilo.

Drugo izkustvo je bilo, da se je med temi zidovi takoj udomačil. Lastil si je nagnjenje do teh predmetov, ki so stali, viseli, sloneli ali ležali v sobi, čeprav še nikoli ni imel opravka z njimi. Ko sta vstopila, jima je udaril v obraz zrak, ki so ga celo popoldne bičali sončni žarki. Ne da bi se bil brigal za vtise, s katerimi ga je njena soba ob prvem obisku morala bogato obdarovati, ali se zmenil za začudene Ninine oči, ki so v tem trenutku pričakovale kaj drugega, se je spoprijel z oknom in ga med drgetanjem šip končno premagal. Kar je planilo v sobo, tudi ni bilo najbolj sveže in pomirljivo, vendar je pregnalo zatohli in tepeni zrak in se blagodejno razlezlo po pohištvu. Nini se je vključila v nekak samoupravniški postopek, ki jo je vso vpiljal in mu jo bo, tako je upal, vsaj toliko časa odmaknil, da se razgleda na novem kraju. Butnilo je nanj očitno preveč slik hkrati, tako da jim na mah ni bil kos. Kje se naj loti, kako naj jih začne prebavljati. Naslonil se je na okensko polico, medtem ko je mimo njegovih ušes v sobo prihajal boljši zrak, nazadnje pa se je posvetil oknu ter vsem prizorom, ki jih je okno sprožilo pred njegovimi čutili.

Zavesi sta se usipali od zastornice nizzdol na njegov tilnik in se tam precepili v dva curka. Blago se je mastno dotikalo kože. Zdelo se mu je, da guzata dve mrzli sablji svoji rezili ob njegov vrat. To ga je okrepilo v prepričanju, da sta odviseli že rodove pred tem oknom, in ga seznanilo z odurnostjo: isti del blaga, ki se zdaj dotika njegovega vratu, se je prej dotikal drugih, to je vratov vseh prednikov, ki so kadarkoli stanovali v tej sobi. Vsa jutra in vse večere so prijemali za zaveso na istem koncu kot zdaj on. Začetka, v polni moči najboljših let, so grabili zanje malo višje. Ko pa jim je starost zgrbančila hrbet, ukrivila noge in izsesala roke, od tedaj naprej pa so prijemali za zaveso vedno niže in niže, dokler niso upadli tako nizko, da zaves sploh niso več dosegali. Od tedaj naprej so jih vlačili s svojimi pešajočimi očmi in si jih končno potegnili čisto k sebi, skoraj predaleč k sebi, namreč za vselej pred zenice. Niso se mogli ločiti od njih, postale so del njihove biti. Kot marljive čebele so nanosile vanje vlage iz vseh življenjskih dob. Kljub temu da Mrt še nikdar prej ni bil tako blizu izviru življenja in še nikdar prej ni tako močno bruhalo iz njega slà po življenju, se ni mogel ubraniti spominov na minljivost.

Hišne strehe so pritiščale svoje sive grebene tik pod njegovo okno. Če bi bil stegnil roko, bi se jih bil moral dotakniti. Modro, sivo in rdeče se je pokajalo iz dimnikov, visoko nad strehami so roji komarjev in muh brusili svoja žela. Čisto spodaj se je pogrezala cesta, ki so jo pozni potniki s hitrimi koraki sekali na drobne konce. Od zgoraj se je videlo, kot bi se pomikali proti skednju kupi otave, kakršni so prenočevali ob seči na domačem travniku. Mrak je žrl svetlobo in se odebelil. Drevesa so dvigala svoja brezdelna ramena v mlado noč. Na planjavi med hišami so zidarji in žerjavi gradili veliko stavbo. Žerjav je dvigal traverze, gradbene plošče in kadi betona visoko nad pomole. Razrivač se je ustavil, in malo za njim je tudi žerjav poveznil svoje železne roke, cement je umolknil, avtomobil delavcev so odkašljali z gradbišča.

Za svojim hrbtom je zasledil Ninine samoupravljalne korake, podvržene gospodinjškemu posluhu. Prečkali so sobo zdaj iz te zdaj iz one smeri, jo naskočili od spredaj in od zadaj, urinili tu in tam kratek premorček, ki ga je izkoristila napovedovalka v radiu, se včasih pojavili tik za njegovim hrbtom in potem navrgli novo brazdo, ki se je oddaljevala od njegovega hrbta v še neodkrite kote. Ugibal je njene kretnje, ne da bi jim bil mogel priti do dna; zasledoval je poslovanje kuhinjske posode, pa je sredi poti zgubil sled. Ni si mogel razložiti, s čim se zamuja sredi tega zanikrnega pohištva. On je svoje opravke v omari, pri umivalniku, pri mizi skrčil na najkrajši čas in jih opravljal v najbolj nerodovitnih urah. Odložil je to, segel po onem, premaknil tretje in se ognil četrtemu, ne da bi bil nastal vtis kakšnega redoljubja ali prizadetosti. Ti opravitki ga niso zadrževali, ostajali so povsem na površju, tako da se jih ni niti zavedal. Nje pa so se nenasitno polastili, jo zasedli in ji pili delo iz rok.

Drži, da se je med temi stenami hitro znašel, se bolj kot za silo prilagodil in dobil oseben, skoraj domač stik z njimi. Drži pa tudi, da je bila podstrešnica in vsa njena živa in predmetna vsebina nepreračunljiva. Bila je na moč vsakdanja in banalna, proti pričakovanju naivna, prav nič ni bila razburljiva. Otipljivo se je razlikovala od tiste prebrisane, zapeljive in nasilne, ki mu jo je sestavil um in mu jo je naslikala domišljija. Obveljala so merila, ki z zavodom niso vzdržala nobene primerjave in niso imela nobene zveze z njim. Njegove zavodniške in obenem idealne predstave so se razbile in ni ostalo niti toliko, kolikor ostane od počenega milnega mehurčka. Moral se je za vrsto klinov pomakniti z lestve, da je stal na resničnih tleh. Ni se dalje ubadal s svojim povratkom iz medenih oblakov, temveč je upal, da se ga bodo polastile zdrave sile, kadar bo to potrebno. Veroval je v neizkopana gonila v sebi, ki ga bodo v pravem trenutku prebistvila. To, da je bil v njeni sobi, je zadostovalo. Spremenjenja si je iskrivo želel, še več, s tem namenom se je sklenil ujeti v najbolj skrivnostno mrežo. Za to je tvegaj več, kot se mu je moglo zdeti. Hotel je nevarnost in jo tako vztrajno iskal, da se mu ni mogla upirati. Bil ji je vedno bliže. Ko je že začutil njeno sapo na licih, je še vedno ni odnehal izzivati.

Strehe, ki so mu malo prej valile svoje umazane dimnike pod nos, so se umaknile. Odprle so pogled na velikansko mravljišče, ki se je, od žuželčjih lučk spikano, razprostiralo na vse strani. Ti drobni svetlobni piki so zdaj spreminjali nešteto delavnic, liftov, kleti; avtobusnih postaj, kuhinj, golfišč; hodnikov, balkonov, stranišč; scalnic, prodajaln, kinov; cerkva, tiskarn, bordelov; čakalnic, skladišč, garaž; kavarn, bolnic, žagradov; klavnic, vež, dvoran; stopnišč, skednjev, ropotarnic; uradov, spalnic, grobišč; bencinskih črpalk, podstrešij, kašč; vse to so piki spreminjali v eno samo otekline. Njegove oči so prodirale prek vseh teh izvrzkov čarodejne noči v daljavo in se zgubliale v brezdomstvu. Krasišče tem je utripalo, njegove ognje je trgaj krč. Otresalo se je zadnjih zadržkov, ki so se upirali popolni sprostivti. Mrt si je jasneje začrtaj svoj plen. Razkošatil je trebuh in zajel kresila. S pridržanim dihom je čakaj, kdaj bo kanila toplota od kože, kdaj mu bo srce

naplodilo polno mero ljubezni, kdaj mu bo meh nakresil toliko isker, da se bo mogel dvigniti od okna.

Polno hudobnih užitkov je bilo to čakanje. Vsak hip je lahko naraslo ali upadlo. Ker izid tega pričakovanja kakor sploh najbližja prihodnost ni bila dojemljiva in je tudi ni bilo mogoče slutiti, je bila napetost nezaslišana. Zavod bi v tem trenutku svojega gojenca Mrta moral z isto silovitostjo zavidati, s katero je Mrt zavod preziral. Dobro je vedel, da si te pravičnosti zaman pričakuje. Njegov zavod nikoli ni zavidal, kajti zavidati bi pomenilo vpricho boljšega priznati lastne slabosti. V tem položaju tudi Mrt ni imel vzroka, da bi bil zavodu zavidal, pač pa da ga je zaničeval. To noč si je mehkeje postlal. Njegovi zavodski kolegi so v teh hiphih rastili svoje velike in mrzle postelje, bruhalih predpisani spanec v spalno dvorano, sanjali izhode iz svojih skrbi in želja, drnjohali večerjo iz svojih želodcev. Kadar ni mogel hitro zaspati in ga je smrčanje prehitelo, takrat je bil obsojen, da ga je poslušal. Čim dalje se je pomikala noč, tem bolj živalsko se je drnjohanje stopnjevalo. Tiste noči so mu približale gnuse in ga navdušile zanje. Goltal jih je vase, dokler ga ni premagala dremavica in je ob butanju nagnusne glasbe na ušesa klecnil pod odejo.

Najbrž so že opazili blesk njegove nedotaknjene postelje, se zbrali ob vznožju, zbudili ravnatelja in ukrenili, kar je bilo v takem primeru potrebno. Predali so ga javni diskusiji, njegovo dejanje izročili ljudstvu, da ga je vzelo v kritičen pretres. Jasno, da je ob takem razvoju zadeve postala sporna vsa njegova oskrba z vso zavodniško udobnostjo, ki jo je doslej neomejeno užival. Sporna je postala njegova prehrana, topla in mrzla tekoča voda, pranje in likanje perila, dober glas pri nunah, uporaba listov in revij v čitalnici. Tvegala je klepet po sapi se stegujočih dobrotnikov, pomenke za svojim hrbtom in prste, ki bodo pošiljali kazalce za njim. Sprememba, ki je nepričakovano postavila spalnico na glavo, je puščala vse možnosti odprte. Ogrožala je še prav posebno njegove življenjsko važne praskalne zmogljivosti. Izmed vseh drugih udarcev bi izgubo praskalnih darov najteže prebolel. Če bi mu usahnil ta nepogrešljivi vir, bi to zapečatilo njegov dokončen poraz. Njegova kariera bi bila uničena.

Dragoceno je moralo biti blago, da je zaradi njega vse to pustil vnemar in se vrgel v negotovost. Z varnega zavetja se je gologlav postavil na prepah, komodnost je zamenjal s preplahom. Njegov samovoljni izbruh bi bil lahko hkraten s kakšno naravno nesrečo. Ali bi se sesula podstrešna soba in ju pokopala v ruševinah ali pa bi ga povozil avto. Če bi že najhujše nezgode izostale, pa bi lahko padel po stopnicah in si zlomil kak ud. Nič lažjega bi se mu ne moglo pripetiti, kot da bi se nabodel na suličast plot, ki je strazarsko obkrožal zavodniško zemljišče. Dvakrat ga bo moral preplezati: prvič, ko se je napolnil, in drugič, ko se bo vračal. Visel bo tam do jutra, dokler ga ne bodo zasačili kolegi, ki jim bo že na tešče želodec omogočil prvo dobro delo. Prizanašali mu bodo, ga ljubili in sovražili njegov greh. On pa, ta nehvaležni mulec, ne bo vedel ceniti dobrot, kakor ni vedel ceniti tistih, ki so mu vsa leta visele v golšo. Pocitral se bo na izkazano mu

milost. S pogledi mu bodo preganjali nesramnost in izdajstvo. Ogorčeno bodo odskočili, ko ga bo v podstrešnici izvršeno dejanje izdalo njihovemu tanko nastrojenemu vohu. Že samo njegova bližina bo ogrožala njihove zavodske vrline. Vendar bi si Mrt tudi iz lastne uvidevnosti, iz privzgojene skrbi za red v hiši naložil pokoro in jim pustil upanje, da so odkrili največji škandal zadnjih desetletij.

Nini je srečal, ko je krotil svoj prosti čas v parku. Naletel je nanjo čisto slučajno in — kot se razume — proti svojemu prepričanju. Okoli parka so se vrstile hiše, med njimi in kupi listja so poganjale ceste in se motovilile okoli jesensko pobarvane mestne četrti. Tisti dan so mu oči ušle skozi park in se po prazni cesti spustile v tek. Prav tedaj, ko so trčile ob nedeljsko votle hiše, so komaj slišni koraki za njegovim hrbtom sprožili listje; zafrfotalo je in se začelo periti. Mrt še ni utegnil priklicati svojih oči iz ulic, že je šla mimo njega, sedla na prosto klop na drugem koncu parka in prekrižala noge. Svetile so se kot noge rjave žrebice od čevljev gor do stegnov in nazaj proti čevljem. Proti svoji vzgojenosti se je odločil vztrajati, tako rekoč za poizkušnjo. Kot v največ takih primerih se je prostovoljno vdal nagnjenju. Jabolko je viselo tako blizu, da se je bilo treba le stegniti in ga utrgati. Obetalo mu je obilico razuzdane sočnosti. Ponujalo se mu je toliko vitaminov, da je nemudoma sklenil za svoje zdravje nekaj storiti, vztrajati do kraja in postaviti zavodske čednosti na preizkušnjo. Vrhu tega ga je park, v katerem je posedal vedno na isti klopi, naravnost tiral do tega zaključka. Mogoče bi se drugod, v drugem mestnem predelu, še zmenil ne zanj. Ta park pa je bil njegov, prisvojil si ga je z neštevilnim posedanjem pod njegovimi kostanji, zato je obiske tujih, novih ljudi vedno razumel kot neke vrste vlome v svoje lastništvo. Njegova stvar je bila, koga je izključil in s kom je lastništvo delil.

Dva dečka sta jo ubirala skozi park, pobirala sta za Rdeč križ. Ko sta ga ugledala, sta pristopila in Mrt se je nemirne duše poslovil od nekaj borbenih grošev. Naslednja in — tako je Mrt sklepal — najbrž zadnja žrtev dečkov je bila ona. Mrtu se je zdelo, da dečka nista mogla lepše končati zbiralne akcije kot z njenim prispevkom. Pušica z rdečim križem je Mrta in njegovo divjačino olajšala za nekaj novcev. To gotovo ni bilo nič izrednega. Posebnost je bila v tem, da se je v njenem življenju pojavilo prvič in hkrati nekaj skupnega, kar je zagotovilo daljnosežne posledice.

Sedela sta si nasproti. V pušici se ni nabiral samo denar, temveč tudi mrak. Dečka sta odšla, odnesla zbirko in jima pustila mrak. Z dreves so se usule prve zvezde v park. V hišah so že potegovali spodobne zavese pred okna, na cestah so vozila vklopila luči. Čas je priganjal, nekaj bi bilo treba ukreniti. Toda ni bolj nerodnega in dolgočasnega človeka na svetu, kot je prihodnji zaljubljenec. Skrbelo ga je, da bi jo opozoril nase, zraven pa ni mogel ustaviti ropotanja v prsih, ki se je moralo razlegati na oni kraj parka. Ni ga davila samo ta obnemoglost, temveč mu je bilo tudi jasno, da si je ne bo upal ogovoriti. Njegov skromni besedni zaklad, prilagojen docela drugačnim potrebam, ne bo vzdržal tolikšnega čustvenega

navala in tolikšne duševne stiske. Besede, kot jih je mulil v zavodu, so bile za tako srečanje brez vsake vrednosti. Mrt jih je poslal k vragu.

Namesto najbolj naravnega koraka, da bi se поблиže spoznala, sta si na tihem, torej vsak pri sebi povedala imeni in si jih naučila na pamet. Njej je bilo ime Nini, zelo lahka in preprosta beseda: dvakrat ni, Nini. Potem ko sta si tako izmenjala imeni, se je razvil naslednji pogovor, neslišen, brez besed, posamično in na razdaljo parka, da bi se ne izdala drug drugemu.

»Računal sem s teboj, da prideš. Pa si res ti«, je rekel.

»Spremenila sem se, nisi opazil tega. Vem, zdi se ti čudno, ko ti to pravim. Toda moral bi sam sklepati, da me ne bo. Sploh me ni tu«, je rekla.

»Seveda, pozabil sem, popolnoma pozabil. Če bi bil upošteval tvoje življenjske okoliščine, bi bil moral res sam dognati, da te danes ne bo. Uverjen sem bil, ko se je oglasilo listje, da si prišla. Zdaj vem, da nisi«, je rekel.

»Po telefonu si me klical v urad. Nini, si rekel. Da naj pridem danes, tako si rekel«, je rekla.

»Res je, tako sem rekel. Rekel sem, da moraš priti nocoj, ker je nedelja in se s ceste ne vidi v park, najbolje da prideš pozno zvečer. Prišla si malo prej, nič ne de. Šla si za mojim hrbtom do one klopi in sedla. Prej pa si rožljala z listjem, rožljala tako natihoma, da nisem vedel, ali si ali nisi. In zdaj si tu. V hišah že potegujejo zavese . . .«, je rekel.

»Vem, videla sem. Potegujejo zavese, kakor da bi sedela v parku in čakala, da bodo okna zavešena«, je rekla.

»Ravnokar sta dečka pobrala za Rdeči križ, nalašč nocoj, oba sva darovala . . .«, je rekel.

»Pusti to, kaj se izmikaš in obračaš pogovor na Rdeči križ. Z mojo kožo si hotel nadišaviti svojo, to je vse, mar ni res. To je poseben vonj, si rekel«, je rekla.

»To še vedno trdim. Se spomniš, vselej nama je zmanjkovalo sape«, je rekel.

»Točno, meni je jemalo sapo. Proti koncu, ko nama je vzelo že vso, si se odločil, da pojdeš«, je rekla.

»Tako je bilo, kakor praviš, saj razumeš, zavod. In potem sem res šel, moral sem se tako odločiti. Povedal sem samo besedico: zavod, in ti si vse razumela. Stopil sem mimo kostanjev na cesto, ti pa si ostala. Ko sem se obrnil za teboj in so te prsti iskali, te ni bilo več. Razblinila si se v tisti jesenski megli. Kmalu potem je začelo dežiti . . .«, je rekel.

»Ne, snežilo je«, je rekla.

»Snežilo je, spomnim se. Prvi sneg je bil, topel, mehak in vesel sneg. Na klopeh ni bilo več mogoče sedeti. Ker je snežilo. Tvoje oči so potemnele in se odbijale od belih snežink«, je rekel.

»Kaj bi tisto. Snežinke pač padajo, venomer padajo«, je rekla.

»Topile so se po nama, vsaka pol na tvojem licu, pol na mojem licu. Vsaka snežinka tako. Si moreš danes to predstavljati, to padanje radodarnih kosmičev po obeh hkrati. Kakor bi se drobtinila pogača z velike kmečke mize in vsaka drobtina kane vsakemu v usta. Vsaka se stopi pol meni pol pri tebi. Vsaka udari hkrati po obeh«, je rekel.

»Zdaj razumem. To je bil vzrok tvojih nedoslednih domnevanj, da bom danes mogoče le prišla. Ne, motil si se, res nisem mogla«, je rekla.

»Ko je šušljalo listje, sem vzel to za znamenje, da prihajaš«, je rekel.

Že je spremljal Nini skozi park na cesto. Dve klopi sta si zakričali svoji samoti v deskasta obraza. Pokazali sta si beli zobovji in se opsovali. Mrt tega ni več slišal, spremljal je Nini. Na koncu ceste je pozdravil, pozdrav nekajkratni ponovil. Toda nikjer ni bilo nikogar, ki bi mu bilo mogoče kaj ponoviti ali ki bi ga mogel pospremiti.

Nad poslopji se je vlačila temna goščav. Kdaj vmes je curnila vanjo medla svetloba, ki so jo spuhtele navzviš ulične luči. Včasih so jo od spodaj ošvignila pozna tovorna vozila s svojimi svetlobnimi repi. Luči so se umikale v svoje pečke, da jih oko ni več dosegalo in je srepo zadelo ob zaprto peščišče. Mestni zidovi so se začeli med seboj prekrivati. S skodlami, opeko in ploščami krite strehe, s televizijskimi antenami obtežene, ravne in viseče, oglate, okrogle, podolgaste in ošpičene, take z dimniki in brez njih so se prelivale med seboj, petelini in strelovodi so poveznili grebene, parkirni prostori so se zrinili v veže in hodnike. Kratko rečeno: poslopja so pristrigla svoje razteznosti. Mrt ni mogel več razločiti, kje je obtičal park z njegovo klopjo in kostanji. Tam doli nekje je mrknil med oazami kratkih svetlob, ki so selile svoj baliž skozi temo. Nekje tam doli, v bližini železniškega križišča, se je podnebje opazno črnilo, ker se je polnilo s sajami, od tam je prihajal tudi dir jeklenih koles, tam nekje je moral samevati zavod. Potem je v kotlino, ki jo je Mrt osumil zavoda, potegnilo meglo. Mrt ni razločeval ničesar več. Bilo je očitno, da je mesto v tej uri zaprto. Zadnji ljudje so oblekli pižame, osnažili zobe, si izprali grlo, otipali z jezikom okus po poprovi meti, obesili brisače, prispevali na stranišču, spustili vodo, vklopili nočne svetilke, se zaupaži žimnicam, sklenili s posteljnimi drugom posebno pogodbo za preostali del noči.

Spustil je zavesi, da sta planili vase in odskočili na njegovem tilniku. Njegov mali se je najavil in povečal število prstov na 21. Pogosto so zavodariji z namenom, da dosežejo to število, spali v dvoje. Včasih so zadoščali tudi ročni napor. Čeprav je Mrt po teh zavodskih izkušnjah dobro poznal zahteve dodatnega prsta, so se mu ob tej priči zdele silno razkošne. Začimbe so začele s podvojeno ostrino vplivati, vkresil se je poper in zgostil svoje zublje v trebušni votlini. Tlelo je, ko da se odpirajo po vsem telesu razsušene brente, ko da zijajo vse celice s svojimi odprtini proti puščajsko hudobnemu soncu. Koža se krasti, kraste se zajedajo vedno bolj živo v meso, medtem ko poper izganja s poprom poper in postaja suha poprasta bolečina, ob njenih škrlatinah pa komaj še poganjajo poslednji krvni jermeni.

Ni se prebudila, ko je odhajal. Spala je v globino, skozi celo vrsto podov in stropov in preprog, skozi vsa nadstropja in kleti, skozi prst dol do koreninic drevja in še dalje do rude je spala. Brez vsake slasti je ponudila svoj život podzemskim žilam srebra, železa in svinca. Gledal je njeno spanje, ki se je zajezilo za vekami, in pomislil, koliko mernikov greha se bo še dalo izbiti iz njega. Točno je videl skozi trepalnična polobroča, da so za njenimi vekami krožili črni vrani, se spuščali naravnost proti rdečemu nebu, se tam nalezli ognja in z ožganimi perutmi strmoglavili nazaj proti zemlji. Stegnil je roki in ko goreči vrani niso zadeli obnje, se je zavedal svoje nedopovedljive samote. Ni vedel, kaj naj počne z mrtvimi vrani, ki so telebnili ob njegovem vznožju.

Po prstih jih je odnesel iz podstrešne sobe in zdirjal z njimi čez stopnice. Na hodniku se je ustrašil svoje sence, ki je oponašala padajoče vrane in je povrhu še nesramno kriknila. Skotalila se mu je pod noge in se zamotala med mrkanje ranega jutra. Na stopnišču so se odpirale duri, ljudje so stopali na hodnik, izza vogalov so se med škrtanje ključavnic mešali koraki. Mrt je stiskal mrtve vrane k sebi, držal čez njihovo smrt svoje roke in se muzal mimo ljudi.

»Glejte ga, ubijalca vranov«, so pozdravili.

Spodaj na cesti je pravkar začel poganjati nov dan. Ni še utegnil zgotoviti svoje svetlobe, že so jo zgodnji potniki lovili v svoje plašče. Svetilke so bile še pritrjene na drogovich in so čakale, da jih zamenja dnevna svetloba. Tam pa, kjer so bili drogovi že tlak, so ležale še močne krpe noči. Zagnal se je med mestne ulice. V zavodu se še niso prebujali. Odrinil je težka, okovana macesnova vrata in se stisnil skozi odprtino. Prepozno se je spomnil, da bi moral mrtve vrane položiti ob kak zid ali na kak prag ali v drevesno razsoho. Vsekakor bi se jih bil moral odkrižati, preden se je vrnil v dom. Zdaj je bilo prepozno. Skušal je neslišno stopati skozi kamnito vežo. Prav tedaj, ko se mu je zdelo, da stopa najtiše, je začutil roko na svojih ramenih. Vrani v Mrtovih rokah so zavriščali.

Odhod iz dijaškega doma si je predstavljal veliko preprosteje, kot je bil v resnici. Lahko bi to poročilo o Mrtu izpadlo krajše in se omejilo na težje dogodke, če bi se ne bilo izkazalo, da so navidezno postranske reči bile bistvene in najtežje. Zato jih ni mogoče preiti in bodo prav te poročilo prvič podaljšale, drugič obremenile. Vidite, lahko bi kratko rekli, da je doba, ki jo je Mrt preživel v tej hiši, šla h koncu, in stvar bi bila rešena, poročilo bi bilo jedrnato, stvarno, zanimivo. V resnici pa doba, ki jo je Mrt opravil pod zavodsko streho, ni šla proti koncu, še malo ni šla proti koncu, se niti ni prizadevala, da bi šla proti koncu, ni hotela iti proti koncu. Kaj to pove, iti proti koncu. Ni izključeno, da bo naročnik tega poročila take izraze črtal ali celotno poročilo zavrnil. Prav lahko se zgodi, da bo poiskal

drugega, bolj zanesljivega poročevalca, mene pa odslovil. Zdaj vidim, da mora biti poročilo zanesljivo, resnično in dobro zasnovano. Če bom prišel ob vsakdanji kruh, si bom moral izbrati drug poklic, saj ni treba, da je poklic, lahko je tudi služba. Mislim na to, da bi vozil tovornjake, prodajal kakšne avtomate, zbiral člane za kako društvo. Tu bi se lažje ognil pomanjkljivostim in napakam. Doba je šla proti koncu, res ničesar ne pomeni, in bi se mi v primeru, da bi vztrajal pri takem izražanju, prav godilo, če bi me šef odstavil. Treba se mi je ozirati po željah in predstavah mojega predstojnika. Pri tem bi to sploh ne bilo težko, saj vidim, res, jaz sam vidim, da tako preprosta beseda ne zaleže, ne ustreza dejanskemu stanju, ne posname prave slike. Proti koncu gre leskovka, proti koncu gre steklenica, svinčnik, telefonski drog, medtem ko bi bilo isto trditi o potoku, o roži, o hodniku, o petelinu, o masti že vprašljivo. Svinčnik gre proti koncu, to že, do tega ga lahko prisiliš, nemogoče pa je do tega prisiliti potok ali hodnik. Hodnik, potok, rožo, petelina, mast lahko pregovoriš, da se uklonijo in gredo proti koncu, četudi se upirajo, proti koncu jih vendarle spraviš. Pri leskovki, steklenici, svinčniku, telefonskem drogu kaj takega ne bo uspelo. Vse to ni preprosto, kakor bi bilo človeku drago. Drugič ne bom več tvegala in jemal v gobec takih pen, ki se vsak hip lahko spremenijo v nič.

Težave pri odhodu iz doma so se začele, četudi šef tega ne bo verjel, pri riti, zaradi nje se Mrtova doba ni hotela nagniti proti zatonu, niti se ni pripravljala na kaj takega. Plavala je na površini, kakor maščoba na juhi ali kakor pustni krapji v maščobi, ni je bilo mogoče spraviti iz tira. Vpila se je v les klopi in stolov, v vlakna desk, plošč in brun, položila je vse predmete, s katerih so nune-snažilke zaradi večnih obljub brisale prah, seveda jim je tudi prah s svoje strani odgovoril z večno obljubo. Poročilo se približuje ključnim ugotovitvam: Mrtova doba v zavodu je bila mastna zadeva. Ker se je vse to, kar je koža med potenjem izločila, vpilo v les, tega ni bilo mogoče zbrisati ali vzeti s seboj, čeprav je bila to najbolj osebna lastnina. Med tema dvema dejstvoma, namreč med darežljivostjo kože in sprejemljivostjo lesa, je bila zveza, kakršna je med vzrokom in učinkom. Prvo je pogojilo in povzročilo drugo, ker je koža izločila pot, ga je les vpil vase, in narobe: ker ga je les vpil vase, ga je koža izločila. Ker nosi človek največ masti na riti, se rit najbolj poti, in narobe: ker se rit najbolj poti, nosi človek največ masti na riti. Človek pa ni samo rit, ni samo mast, temveč tudi kost, koža, kri. Vam je ušlo, da se vse to, kar je človek poleg tega, kar ni samo, prične s k, kako čudovito. Človek bi bil enotnejši, ko bi se tudi drugi deli njegovega telesa pričeli s k, pa nočejo, se izmikajo, imajo svoje pomisleke. Prav je, da imajo svoje pomisleke in se nočejo pričeti vsi s k, to bi bila velika neumnost in črkovno nasilstvo, in tu smo proti, proti čemu smo pravzaprav, smo proti črkovnemu nasilstvu, bomo videli, morda smo, glasujemo. Proč z nasilstvom, proč z njim, če ni drugače, s silo. Pri kosteh je drugače, kosti ne zapuščajo sledov po cerkvenih, učilniških in predavalniških klopeh, pač pa zapuščajo take klopi sledove na človeškem telesu, tudi to je nasilje, glasujemo o njem. Ker mu svedrajo jame v komolce in kolena, ga zaznamujejo, in narobe: ker ga zaznamujejo, ker ga hočejo zaznamovati, mu svedrajo

jame v komolce in kolena. Tukaj moram znova spomniti šefa na dve besedi, ki označujeta telesna dela in se pričneta s k, to sta komolec in koleno. On mi je hvaležen za taka malenkostna opozorila. Medtem ko so jame brez prave vrednosti, ker so splošne in neizravne, ne gre podcenjevati vrednosti luknje. So ljudje, ki se sramujejo luknje v riti in jo jemljejo za zlo, najbrž zato, ker se ne razumejo nanjo, ker so neobveščeni, niso na tekočem. Tu skozi se človek prazni, da se more po drugi poti spet napolniti, tu skozi izpušča, posreduje in uničuje, daje od sebe, odstopa, vetri, tu skozi poklanja in obdarja, se enači z zemljo, ki jo obdeluje ali ki ga tlačani, tlači, tli, kakor hočete. Ta luknja skrbi za zdravje, nje se držite, nanjo se obrnite; njeno vplivno območje ima svoje posebnosti, ki pa niso nevarne, ni samo organ za ugotavljanje zdravja, ni samo izhod za vse to, kar se je v človeka vkrvalo, temveč je tudi eden redkih, samo z ene smeri dostopnih prehodov, kar pomeni, da imamo opraviti z zaprto mejo. Kot taka je luknja v riti neovrgljivi dokaz za to, da je vsako združevanje Evrope neuresničljivo, in seveda tudi marsikaj drugega. Ker les ni samo trd, temveč tudi mehak in ga žeja kot suho gobo, posesa vso vlago iz kože, takšen je les. Kaj ostane drugega, kot poriniti vstran zavodske deske takšne, kakršne so, napojene in najedene, in prdniti zadnjič po njih. Tak pezdec nekoliko omili vonj po kadilu, žegnani vodi, medeninastih svečnikih in moljavih pleteninah, tak pezdec do neke mere nevtralizira zrak, ga razkuži in pozdravi. Z lahkoto se bo otreseel hladnih zidov, betonskih tal in s slikami pokritega stropa. Ne, ne bo mogel bogve kaj odnesti s tega kraja, razen razkužen zrak, jame in luknje, nekaj dima in dišav, ki se jih je napila obleka in so se usedle na notranjih stenah nosnic, temeljit smrkelj jim bo napravil konec. Cica je imela luknjo tudi med nogami, ki je bila kajpak bolj podobna reži ali razcepju, zakaj bi to ne smela biti, konec koncev pa je bila luknja. Mrt je v tistih letih že razločeval med luknjo in jamo, vedel je tudi, čemu služi ena in čemu druga. Kadar je pospravljala mize ali jemala jedi iz dvigala, kadar je pometala hodnike ali šla po pozabljeno reč, ki je ni pozabila, so zavodariji razumeli, čemu imajo tam nekaj več mesa, kjer ga je imela Cica nekaj manj. Znala je občevati s kuhinjsko posodo, imela je mozoljast obraz in mozoljaste ude, lepa ni bila ne obraz in ne v telo, nič ne de, tako je idealno izpolnila nastavitvene pogoje v zavodu. Edino luknja se ni dala odpraviti, hočeš nočeš so jo morali dopustiti z drugim vred. Lahko bi nastavili tudi moškega in se ognili luknji, to pa seveda podraži in prinese vrsto drugih nevšečnosti, takale kozica Cicine sorte je hodila na celi ravni ceneje. Ko bi ne nastavili Cice, bi si zavodariji luknjo predstavljali gotovo drugače. Ker je zavod nastavil Cico, so si zavodariji luknjo predstavljali tako, kot so si jo predstavljali, in narobe: ker so si zavodariji predstavljali luknjo tako, kot so si jo predstavljali, je zavod nastavil Cico. Imela je toliko opravkov s posodo, dvigalom in pozabljenimi rečmi, ki jih ni pozabila, da zavodarjev začetka ni razumela. Dober večer, greste spat, lahko noč, grem spat. Začeli so jo obveščati in poučevati, naukom so nadodali še napotke in pripomočke. Dober večer, greste spat, dober večer, grem spat. Zavodariji so pomnožili, strnili, stisnili pouk. Dober večer, greste spat, dober večer, ne še. Zdaj je

Cica razumela, jih preskrbela z nekaj novimi izkušnjami in odločilno vplivala na njihove predstave o luknji.

Ni imel vzroka, da bi se poslavljal na dolgo in široko. Ni prirasel k temu kraju, torej se mu ne bo treba trgati iz tal. Pospravil bo za seboj, to že, več pa ne, če kdo pospravi, je to slovesa dovolj, mevtre, krtače in metle so znamenja slovesa. Nujno ga tak opravek, ga raba teh predmetov prisili do kretenj in drž, ki štejejo na področje slovesa. Roke gladijo zidove, tla in pohištvo in skozi prašno cunjo otipljejo sleherno gubico in razpokico, prej je nikoli niso zasledile, zdaj pa so stene polne gubic, zdaj je pod poln razpokic. Nehote stiskajo v zidnih jamicah za blazinicami toplote, bližine, domačnosti in drugih sentimentalizmov. Prej jih nikoli ni skominalo po njih. Mar blazinice toplote, bližine in domačnosti ob uri slovesa komu koristijo. Ne vem, najbrž ne, najbrž je prepozno, da bi koristile. Vprašal bom šefa za njegovo mnenje, on me je obremenil s tem poročilom in ima o njem določene predstave. On naj odloči, kaj je važno in kaj ne. Vprašal sem šefa za njegovo mnenje, on je proti. Kaj to pomeni, je proti. Ne zdi se mu važno. To je njegova pravica, da odloči, kaj je važno in kaj ne, zato je šef. Ne, njega nisem ničesar vprašal, nisem ga prosil za nikakšen nasvet, še manj za kako odločitev. Čemu bi ga naj vpraševal za nasvet in mu izsiljeval odločitev. Kaj bi mogel pričakovati od njegovih odgovorov, ničesar. Meni je zaupal nalogo, da mu poskrbim poročilo o Mrtu, kako, je moja stvar. Kako, je tvoja stvar, mi je rekel. To bom storil, sestavil bom poročilo o Mrtu, o raznih oblikah Mrta, o številu Mrta, o njegovih načinih, različicah in vsem, kar je Mrt. S tem je stvar urejena in pristojnost razčiščena. Lahko me seveda prilagaja in mi stavi roke in pogoje. To bo poročilo podražilo, kar pa je spet njegova stvar, zastonj ne bom delal. Zbrati zanesljive podatke in sicer v slabših okoliščinah in s podvojeno naglico, naj mi to kdo pokaže. On to uvidi. Nisem ga bil vprašal ničesar, ko bom končal, mu bom svoje poročilo poslal ali zanesel, ne vem še, nanj se bo naslanjal, od njega, od mojih podatkov bo odvisen, nisem jaz odvisen od njegovih. Tega se popolnoma zaveda, zato ne dopušča, da bi ga o čem spraševal, pač pa me sprašuje on, češ kako gledam na to in kako na ono, kaj se mi zdi važno in kaj ne, po kakšnih merilih vrednotim in izbiram, če so se tiste stvari dale urediti, spraviti v okvir, uokviriti, uokviriti. Povedal sem mu, da si še nisem čisto na jasnem, takoj me je spregledal in se sprijaznil z mojim odgovorom, takoj je razumel, da mi je vse popolnoma jasno. Z njim je lahko shajati, gre mi na roke, ne gleda mi na prste, zraven pa mi gre na roke, pusti me delati, in ne moti me. Zavod je vedno gledal na prste, zraven pa šel na roke, v tem je velika razlika. Dobro jutro, Cica, kako ste spali, še kar, še kar. Ko bi vsaj rekla sladko, sijajno, nebeško sem spala ali kaj podobnega, vsaka deklica spi sladko, sijajno in nebeško, dokler je deklica. Cici in dijakom se je zmešal jezik, prijetnega luknjanja je bilo konec, čeprav niso zidali babilonskega stolpa, čeprav se niso razumeli niti na najosnovnejša pravila zidarskega poklica kot so ometača, svinčnica, apno in opeka, jim je dom vseeno zmešal jezike. Ne bo mu zato lizal pragov, ne bo se grbančil in kihal nad predpražniki. Ko z mevtro, krtačo, metlo in smetišnico prečka

sobo, koraki votlo donijo, naravnost prazno odmevajo, so brez substance. Obraz štrli od glave, vrat moli iz ovratnika, hrbet se grbi in pete rastejo v prostor, roke drgečejo, vsi to so dovolj močni, četudi prazni znaki slovesa, vse to so pojavi, ki niso podvrženi človeški volji, zaradi njih je početje tik pred odhodom iz doma odpustljivo.

To, kar je počel Mrt zadnje ure v zavodu, je bilo bolj podobno izpreganju kot slovesu. Tudi o konju ne trdimo, da se poslavlja, kadar skače iz ojnic, trga podproge, cefra vajeti, pretresa zaprežne vrvi, preglije in jermene, meče komat, deli oje skozi dve ali tri, take preproste račune, kot je delitev skozi dve ali tri, opravijo konji mimogrede. Mrt je spregel, kot sprežejo konji, kadar obračunajo s svojim gospodarjem. Opravil je hitro, brez vsakega diredajaja, slepomišenja in skrivanja. Prost in lahek stopa na prag, komaj da se ga dotika, kovček je prizanesljiv in ne vleče proti tlom. Vse njegovo premoženje se je dalo stlačiti pod en pokrov, hvala bogu, da je kovček privolil v to, saj ni popotnik ali romar, temveč padli dijak, odstojajoči stotnik, begunec, strelivo, bomba, vse v enem in vse hkrati je, ne traja, temveč enkratno se je dogodil, pripetilo se mu je, ni res, on sam se je pripetil. En kovček je popolnoma zadosti, kaj bi počel s številnejšo prtljago, čemu bi se matral z njo po cestah in ulicah. V razobešeni obleki, ki se mehuri po njem, njegovega jopiča ne dičijo odlikovanja in kolajne, v tistih zavihanih čevljih, ki so zgubili vsako zvezo s svojim lastnikom, stopa po stopnicah. Zunaj se ga bodo polastile jesenske barve ali pa ga bodo zanosili ledeni zmaji na svojih močnih šapah. Morda bo zunaj vigred ali poletje ali pa niti to niti ono, nič, njegova izključitev iz doma se ne ujema z nobenim letnim časom, z nobenim mesecem, z nobenim prazniškim obdobjem. Koledar je šel po gobah, ni se počutil na mestu, izjalovil se je, Mrt bo stopil v časovno praznino, v brezčasje, čas se ga je naveličal, do grla ga je sit. Metanje pred koncem šolskega leta ni imelo nobenega opravka s časom, pač pa z načinom. Na kakšen način je dom metal, odgovor: pred koncem šolskega leta. Šef trdi, da rok, katerega so vrgli Mrta iz zavoda, nima pomena, meni je vseeno nerodno. Vem, da s tem samo samega sebe tolaži, noče me odbiti, ker mu na tem poročilu veliko leži, četudi bo pomanjkljivo. Neprijetno mi je, ker s poročilom ne pridem naprej, vprašanje časa me zadržuje, vem, da v tej točki ne bom imel uspeha, ker je nerešljivo, ker se mu ne morem niti približati, pa se moram kljub temu ukvarjati z njim, celotno delo se zatika, nepregledno se bo zavleklo. Vseh teh neprijetnosti bi ne bilo, ko bi bil zavod Mrtovo opozorilo razumel, poročilo bi bilo mnogo krajše, zato pa tem bolj zanimivo, jedrnato in strnjeno, kot bo zdaj, ker se bo zgubljalo v podrobnostih. Pustiti se mu mora, da je pravočasno opozoril hišo nase, se odsvetoval in jo posvaril pred seboj, pa mu niso hoteli verjeti. Trdno so verovali vanj in si ga prisvajali, niso odstopili od njega, nekaj so si domišljali o njem, namesto da bi ga izkašljali, ga v dolgem loku izpljunili. Večkrat jim je namignil, pa niso razumeli ne njegovega prvega in ne njegovih poznejših opominov. Tega niso hoteli, zdaj imajo, sami so krivi.

Pri tem je bila njegova prva napoved povsem razumljiva. Tisto jutro se je obredje v zavodski cerkvi le počasi pomikalo dalje, toliko da ni zastajalo. Kesanje je bilo zdaj opravljeno, tu in tam se je še kdo pokesal, čeprav se ni imel ničesar kesati in se je kesal zato, ker se ni imel ničesar kesati. Tu in tam se je še kdo odpovedoval hudobijam, ki jih ni zakrivil in ki jih je vendarle moral zakriviti, kajti drugače bi se jim ne mogel odpovedovati. Nosovi so štrleli od obrazov, kadilo se je vlačilo po podstropnih kadeh, razvleklo se je v različna zoološka trupla, ki so se gonila pod stropom. Seveda to ni bil primeren kraj za takovrstna reševanja bioloških vprašanj, ni bilo pravo mesto za proizvodnjo naraščaja, pa kaj bi jih moglo odvracati od tega. Še tako izkušene freske niso mogle ubraniti, da bi se zoološka trupla ne gonila in se ne basala druga na drugo. Kadar je pridišalo po večjem kosu kadila ali izdatnejšem kancu voska, so se tudi nosovi zavodarjev za spoznanje namrdnili, takrat so bili tudi oni podobni smrčkom mladih bikov, ki so zasledili okrogle telice. Ne mislim tu na Cico in na kolegice njene sorte, nikakor, Cica je medtem že menjala pašo in bike in se preselila na drugo planino. Skozi špranjo v zavesah so sula drobna sončna zrna, mimo zaves je sulo, ne vem več točno, jaro ali ozimno sonce, Ne, zavese ne odgovarjajo, v tem primeru so nemogoče, kakšna prevzetnost, nameščati zavese v cerkvi, zavešati cerkvena okna, nemogoče, treba jih bo takoj črtati, treba bo reči: skozi podolgasta, zamrežena in, mislim, tudi barvasta okna so se usipala sončna zrna, ali jara ali ozimna, to je vseeno, škrtala so nizzdol po zidovih in povzročala precej štropota. Glede barvastih oken z nevoljo dodajam, da je morala biti zelo poceni barva, najbrž vseskozi nebarvna barva, ker se je ne spominjam več. Štropotalo je, da so nosovi mladih bikov odskakovali od obrazov, skakali onstran, skakali tostran, navezovali stike s sosedom in s sosednjimi stiki, stike s sosedi, pri tem je rumena svetloba s stroga in sten kapala po njih, še več, nadrla je vanje svoje šage. Spremljevalne okoliščine so kazale, da se bo pričel duhovni nagovor. Kaj je to, duhovni nagovor, ne vem, kako naj bi vedel, nimam pojma, samo zdi se mi, kaj je, vem pa ne. Najbrž je nekaj metričnega ali poetičnega, ime to domnevo opravičuje, to je zadosti, nihil obstat, ni ovir, da nadaljujemo. Kostni so zapokale in v lesovini je zahreščalo, ko so se ravnala telesa vzdolž cerkve. Potlej je vsa cerkev stala pokončno in tiho. Toda preden se je razlegel glas, preden je prišla prva lirična besedica do veljave, se je pripetilo. Bilo je, kot bi vso cerkev hkrati pretresel močan sunek, ki so ga odrasli uvrstili med naravne katastrofe, mlajši pa so ga asociirali z zlobnim, globinskim zobozdravniškim svedrom. Pokončna mladica se je mahoma okrenila, obrazi so se strdili ob spečem in drnjohajočem Mrtu. Njegove dlani so podpirale glavo, kar je bilo zelo premišljeno, kajti drugače bi se bila zavalila v mašno knjigo desnega ali levega soseda. Mrt je spal pravično spanje, ki je znak zdravja in mladosti, ni bil nikoli resno bolan, očetova gorjača mu je utrdila telesno zdravje, njegovo duševno zdravje pa je spravilo zavodarje v nezavidljiv položaj. Niso si utegnili ustvariti prave slike o tem, kako se je to moglo pripetiti, in so se šele potem, ko se je zobozdravniški sveder povrnil iz globine zoba in se je podela katastrofa, dokopali do skromnih, cagavih spoznanj. Ne, niso bili

sposobni slabih, grdih, škodljivih spoznanj, niso bili zmožni nobene hudo-bije, a bili so praktično ljudje. Takoj prvi hipec za tem, ko se je zobozdravniški sveder poslovil od koreninic spodaj v čeljusti, so spregledali, da jim bo Mrt koristil, če ga bodo znali prav obrniti in ga pravilno uporabiti, ne tisti Mrt, ki je bil njihov sovrstnik, temveč Mrt, ki se je pojavil z mačkom pri jutranji maši. Na zunaj bo njegovo krokanje, to tako vsiljivo razkazovanje zdravja treba seveda obsoditi, to bodo z lahkoto opravili. Delili so z njim knjige, hodnike, svetlobo in zrak, ob nedeljah so hodili z njim na sprehod, v jedilnici so sedeli, v spalnici spali, v predavalnici stali poleg njega. Služkinje so mu za poceni denar prale perilo in posteljnino, dobrotnice so mu zastonj šivale gumba, najlepše mnenje so gojili o njem, ne da bi za to zahtevali plačila. On jim tega ni znal povrniti, ni znal ubrati zlate sredine, vztrajati v svojih mejah, to mu ni ležalo. Doslej so ga trpeli, ga obdavčili edino z dobroto in bratovstvom, ga obsipali z razumevanjem. Začel je ogrožati dom in dosegel, da je dom začel ogrožati njega. Nujno je moral v tem neenakem spopadu zgubiti, na prste bi si to lahko izračunal, ukinili ga bodo, njegovo ime bo tako nenadoma ugasnilo, kot se je pred leti prižgalo, ukrotili bodo viharček, ki pljuska po odtočnih jarkih. Najprej bo ukrepal zavod, ki je uradno prizadet, potlej bodo ukrepali zavodarji, nekaj ustreznih uličnih izrazov bi morale zaleči, da se dovolj izrazito distancirajo. Na znotraj je Mrtova mlačnost veliko obetala, pričakovali so obilnih sadov, priložnost je bila laskava. Toda kaj govorim o mlačnosti, to ni bila mlačnost, to je bil očiten upor in zajedavstvo, še več: izzivanje. Izzivanje je kvadriran upor, to dviga zadevo na zelo visoke številke. Iz teh je izhajal in se je zato lahko požvižgal na ugled, ki ga je doslej užival, je lahko zlorabil njihovo prijateljstvo, sramotil njihovo poštenje. Tem bolj so se pri vrednotenju njegovega prekrška stopnjevali, tem bolj so rasli in se uveljavljali v lastnih očeh. Izprijenost prvega je prijetno mirila kosmato dobičkarско kri drugega. Ni bilo dvoma o tem, da bo ob tako mastni krači največji del odpadel zanje. Pomaknili se bodo na lestvici za dva ali tri kline višje, in to je za povprečnega zavodarja zavidljiv dosežek. V naravi takega dogodka leži, da bodo primerjali Mrta s seboj, si ga ogledali od vseh strani in ga prereševali pod različnimi vidiki. Izkupiček takih primerjanj se Mrtu ne bo ravno dobrikal, porazen bo zanj, zanje pa bo dobičkonosen. Pošla jim je vsa prisiljena jeza, nobene kazni in nobenih težav mu niso privoščili več, potrebovali so ga takšnega, kakršen je bil, kajti samo takšen jim je mogel koristiti, potrebovali so ga spečega in hladnega, ki jih je s svojo sapo prešinil od nog do glave, kakor prešine bolnika mrzlica, potrebovali so nevernika, ki je žagal svetnikom glave in delal Kristusom predpise, potrebovali so proletarca, ki je drvaril po njihovi cerkvi, jo opraskal s svojimi kremplji in s svojim drvarskim orodjem ter jo določil za podrtje, njene kipe pa za posek, potrebovali so rokodelca, ki je zasajal svoje nohte v čevlje, tiskarske stroje, liturgično obleko, pleča, hrbte in tilnike, potrebovali so nečistnika, ki je pridno vadil svoj enainvajseti prst, ko bi moral krotiti svoje čute z bikovko. Ni si težko naslikati, koliko masti je zraslo zavodarjem vpricho spečega Mrta. Ko se je pričel pričakovani nagovor, se je prevzdignil od izpovedne nadehe

in skrnine. Ta govorica mu ni mogla več do živega, bil je prost in ni čutil več nobenega bremena, bil je lahek, tako lahek, da bi vsak čas lahko vzletel kot suh balonček.

Končno je stal pred durmi. Ali je bilo jutro ali večer, je bilo nebo oblačno ali jasno, je bil dan žalosten ali vesel, je listje kostanjev natiktakalo nekaj sence na cesto, naj odgovorim, da tega ne vem za gotovo. Je Mrt postavil kovček in najlonsko vrečico, kjer so se prizadevali mrtvi vrani za kar se da ugodno lego, je svojo prtljago odložil pri vratih slaščičarne in se pripravil z obema rokama, da sprejme vaniljev in malinov sladoled. Slaščičarka se tega spominja, trdi, da je pristopical v slaščičarno, odložil prtljago pri vratih in zahteval sladoled. Nič ne škodi, če slaščičarki verjamemo. Ne motim se, vem zelo točno, da je dobil takrat vanilijev in malinov sladoled, da ga je držal z obema rokama in da je bila to njegova prva kupčija v svobodi. O drugih njegovih kupčijah ni nič znano. Po tem obisku v slaščičarni mu je uspelo za nekaj časa deloma zabrisati sled za seboj. Zavil je po prvi cesti, ki je vodila mimo zavoda, tako si mislim. Vsaka cesta nekam pelje, če ne v središče, pa na obrobje, tako je zgrajena, da vodi do nekega cilja, vsaka cesta oddaljuje in približuje ali pa oboje, to pomeni oddaljuje ljudi od ljudi in predmete od predmetov, približuje pa se drugim cestam in se tako povrača vase. Mrtu je bilo vseeno, kam ga bo vodila, komu ga bo od-tujila in komu približala, glavno je bilo, da ga je odvedla stran od tod, kolikor se da daleč stran od tega kraja. Zato ni bilo važno, katero cesto je ubral in po kateri strani ceste je hodil. Važno je bilo, da je hodil, pustil nogam njihovo veselje, jih navdihnil za nov ritem ali drugo smer, jim spreminjal amplitudo. Dober dan, kako gre, bog daj, hodi se. Zavijal je tostran in onstran, deval je kovček iz desne v levo, hkrati pa najlonsko vrečico z mrtvimi vrani iz leve v desno. Orientiral se je po cerkvenih zvonikih, opustil ta način in se odločil, da se bo odslej orientiral po stolpnica. Po vetrovih se v tem mestu ni bilo mogoče orientirati, zgrajeno je bilo brez poslopij, ki so značilne za sever, pa tudi brez takih, ki označujejo jug, zahod in vzhod, vse stavbe so si bile po obliki in legi podobne, vse so vonjale enako in donele enako, tudi trgi so se med seboj posnemali, do vetrov je bil zelo previden, skorajda mlačen, ni se mogel ogreti zanje, sever in jug sta mu bila prav tako vseeno kot vzhod in zahod. Najbrž so bili tega vetrovi sami krivi, ker so se spretno izmikali njegovim nohtom in jim zato s svojim praskanjem ni mogel do stržena. Je bila Nini dosegljiva mar s pomočjo vetrov, je mogel pred njo navajati Cico na vetrove, razrešite me, prosim, odgovora na tako bebasta vprašanja, v vaške čenče se ne maram mešati. Ne, vetrov Mrt ni maral, ni se ogreval za nobenega, in če bi se bil moral za katerega zanimati, bi ne vedel, kaj početi z njim. Ni se zanašal nanje, niso se mu zdeli dovolj izraziti, lahko se je zgodilo, da je nekdo, ki se je namenil potovati proti severu, v resnici potoval proti vzhodu. Vznemirjali so ga, namesto da bi ga nagovarjali. Postavimo, da je oseba na mestu iks. Nekdo, ki ji pride s severne strani naproti, jo mora zagledati južno od sebe, tisti, ki bi ji od zadaj sledil, bi jo moral namestiti severno od sebe, kdor bi se mestu iks približeval z vzhodne strani, bo nujno prišel do spoznanja, da leži zahodno

od njega, kdor pa se bo postavil na zahod, za tega bo iks točka na vzhodu. Jekleni brenceljni, ki so se na severu našli bomb in se jih znebili na jugu, tu niso zapuščali krast ali brazgotin v severno-južnih črtah, kakor bi iz njihovega poleta morali sklepati, temveč so prekecali mesto križem kražem, vsevprek, malo tu, malo tam, zdaj huje, zdaj manj hudo. Ista je bila stvar s soncem, navadno je sonce vzhajalo za vrhom ali na pustoti in tonilo v bukovju ali za jezerom, če ga ni kaj posebno privlačnega prisililo, da je zatonilo na drugem mestu. Tu, v tem zavodskem mestu, sončnih premikov ni bilo mogoče omejiti na določeni kraj, sonce je vzhajalo in zahajalo mimo dimnikov, gibalo se je kratkoma mimo številnih poslopij, nekje vmes med številnimi hišami, včasih tudi nad njimi, pod njimi, pred njimi in za njimi, kar dopušča sodbo, da imamo opraviti z zelo razgibanim in izbirčnim soncem. Te okoliščine so sončne zahode in vzhode zelo olajšale, kajti soncu ni bilo treba iskati primerne mesta za pristanek na obzorju, treba se mu je bilo le zavaliti za visokimi zidovi proti kletem in utoniti v krompirju ali premogu, zjutraj pa se skobacati navzviš po sodih s pivom ali škafih za zelje in repo.

Vzletel je med ulice in ceste, tako si mislim, postajal malo tu, malo tam, hodil zdaj hitreje zdaj počasneje, zavijal zdaj naravnost zdaj ovinkoma, se namenil sem, a odhitel tja. Posedel je na klopi in poslonel ob topolu, tako si mislim, zamenjal topol s kostanjem, križišče s semaforom, želodec z izložbo. Kaj naj bi drugega delal, kaj je mogoče početi prvi dan v svobodi drugega, človek ni sposoben, ni sprejemljiv za druge opravke. Razveselil je vodnjak, prebavil prtljago, zadavil izložbe, se ognil pešcem, pristal na trgu, premostil križišče, zadavil semafor, preselil prtljago, precedil izpušne pline, pregovoril želodec, razveselil semafor, obkrožil vodometa, posolil grmovje, prebredel mostove, ulovil glasove, razveselil izložbe, pregovoril semafor, se ognil želodcu, zadavil križišče, prebavil prtljago, posolil vodnjak, dosledil dečka s fičafajem. Dečka s fičafajem si doslej ni znal predstavljati, čeprav si ga je vsa leta predstavljal. Nihče v zavodu mu nikoli ni obljubil: jutri greva gledat dečka s fičafajem. Oče bi ga lahko popeljal v svet fičafajev, pa je imel na pretek dela v gozdu, od jutra do večera je lesaril, njegove roke so se privadile sekiram, cepinom in lupilnikom, sinova mehka tačka ni bila za očetove trde roke, tudi za fičafaje ni bila, Mrtu samemu tudi nikoli ni prišlo na um, da bi si jih delal sam, zato se v njegovi mladosti fičafaji niso pojavili. Zdaj je nepričakovano naletel na prvega, srečal je dečka, ki je hodil s fičafajem po mestu, ko bi ga zavod ne bil vrgel, bi se mu ne bil razodel deček, ki je hodil s fičafajem po mestu. Ko ga je ugledal pred seboj, tedaj ravno ni hodil s fičafajem po mestu, tedaj je postopal po igralskem parku tik ob zidu, kjer so bili martinčki neizprosljivi življenjski boj z otroki, ampak pred tem je deček moral hoditi s fičafajem po mestu, to je bilo čudno videti. Veliko otrok je bilo v igralskem parku, prav toliko dreves, nekaj manj klopi, na sredi je bil ribnik, rib ni bilo v njem, zato na sredi ni bilo ribnika. Veliko peska je ležalo naokoli, matere so navajale svoje male na pesek. Veliko igralnih naprav je bilo tam, matere so navajale svoje male na igralne naprave, na kaj naj bi jih sicer navajale. Sedele so po klopeh,

vsak čas pripravljene, da ločijo svoje male od drugih malih ali pa da izluščijo svoje male iz igralnih naprav. Kadar so odbirale svoje male od drugih malih ali odbirale svoje male od igralnih naprav, so krilile z rokami, to so opravljale s tako vnemo, da so zaposlile vso sapo. Na dečka s fičafajem niso vpile in Mrt je to povezal s fičafajem, nihče drug ga nima, samo on ga ima. Nobena ga ne pokliče, ker ima fičafaj, naj ga odstrani, pa ga bodo poklicale. Tudi deček nikoli ni zletel h klopem, kjer so sedele matere, ker ga je od tega zadrževal fičafaj, vsi drugi so zahajali tja, nekaj gospodovalega je vsebovalo to orožje. Ko se je Mrt prepričal, da bi tu brez odlašanja lahko sedel, je odložil prtljago pod zidom in se zleknil blizu bagra v travo. Bil je velik bager iz rdeče plastike, imel je močna kolesa in dolgo roko z lopato na koncu. Komaj je Mrt sedel, je deček s fičafajem zakričal, svetlo se je dvignil njegov glas iznad drugih, prvi hip ni bilo jasno, komu je svoj glas namenil, lahko bi ga bil namenil materam, ker niso hotele kričati nanj, prav tako bi ga bil lahko naslovil na pesek ali ribnik ali drevesa. Še med kričanjem je nastavil lok, pomeril in zadel Mrta v nogo, zasadil je vanjo kratko bolečino, ki je zadostovala, da se je Mrt naglo pobral, se vpregel v svojo prtljago in tekel ob zidu proti robu igrišča. Šele na cesti je potegnil hlačnico navzgor, da bi izdril bolečino izpod kolena, preden bi se razpasla po udih, da bi prehitel zatekanje udov, pa je bilo prepozno, kajti klepetava kri je bolečino že raznesla med svoje sosede.

Zasačil se je pred visokimi plankami, ki so morale rabiti že več rodovom za oglasno desko. Vseh sort lepaki so viseli tam in se razlikovali po obliki, barvi, vsebini in starosti, drugih opravkov niso imeli, nič kaj jih ni mikalo drugo delo, kot pa se razlikovati po obliki, barvi, vsebini in starosti, razlikovali so se izčrpno, do zadnjega, kajti drugih razlik med njimi ni bilo. Mrt je sklenil, da bo tisti prosti čas, ki mu je še ostal od prvega svobodnega dne, posvetil lepakom. Zaslužili so nekaj pozornosti, poleg tega so mu jih lastne drobne izkušnje približale, da se jim ne bi mogel ogniti, četudi bi hotel. Zarsbelo ga je za nohti in stožilo se mu je po tistih težkih švedskih tiskarskih strojih, kako dolgo je že od tega, odkar jih je razpraskal. Medtem so si bili kupili nove, proizvedli nov rod lepakov in jih zaupali stenam, oglasnim deskam, plankam. Oglašuj na domačih plankah, pa boš uspeval. Mrt je ogledoval oglase, reklamo, vabila, vesti, ki jim nobeno vreme ni moglo do živega, ogledoval je vse in vsakogar, ki je oglašal na teh plankah. Nenadoma se je pojavil velik pes pred oglasno desko, ali je prispel pred Mrtom ali Mrt pred njim, je nejasno, mogoče je pravkar zlezel iz tal ali samo stopil izza plank, ne vem, nenadoma se je pojavil, Mrt ga je ugledal, ko je stal že tik ob njem. Treba je bilo hitro ukrepati, domislil se je vseh pasjih pasem, kolikor se zavodar pasjih pasem sploh more domisliti, in ga je bolj iz previdnosti kot prepričanja uvrstil med volčjake. Volčjaku je bila Mrtova slaba obveščенost o pasjih pasmah in njegova nestrokovna sodba vseeno, gonile so ga druge potrebe k oglasnim deskam. Njegov pogled je najprej spolzel po Mrtu, prevohal je njegovo hlačnico in se povzpел do njegove mošnje, ribal nekaj časa svoj mrzli gobec ob njegovi mošnji, dosledil njegov štrcelj in s frlinčenjem repa nakazal, da se strinja z njim, Mrt se pri tem ni drzil

ganiti, le redkokdaj v življenju je stal tako mirno, oddahnil se je, ko je pes začel duhati deske, obduhal je vse planke, izbiral med lepaki in se odločil za lepak, ki je vabil na mladinski dan farnih mladin, to pomeni, našel je svoj lepak, dvignil nogo in spustil curek, in tak volčjak spusti curek, ki nekaj pomeni. Ropotalo je po plankah in odskakovalo, curek je krepko trkal po debelih črkah, medtem ko je pes stal na treh nogah in molil Mrtu jezik. Mrt je razumel, lahko bi si izbral drug lepak za svoj curek, izbira je bila velika, pa ne, izbral si je takega, ki je bil za pasje potrebe najbolj primeren, ki je najbolj ustrezal pasjim predstavam, izbral si je mladinski dan, pomeril v igralsko skupino, ki bi morala nastopiti s prizorčkom, poprhral plesavce, ansamble in zborčke, ki so imeli pred seboj svoje nastope, naposled pa poškrpil še govornike. Mrt si je začel ustvarjati sodbo o psu, ki ni bila slaba, z dobrim redom je ocenil njegove lastnosti, predvsem njegov smisel za stvarnost, ki mu je omogočil, da si je izbral najbolj primerni lepak za svoj curek. Maral ga je, ni manjkalo veliko, pa bi si izmislil zanj pasje ime in ga poklical, hodi za menoj, skupaj bi nadaljevala pot. Instinkt mu je narekoval, naj tega ne stori, in instinktom je Mrt verjel. Od tu naprej je Mrtovo pot mogoče spet skoraj nepretrgano zasledovati. Takoj po lepaku, ki ga je po potrebi obiskoval volčjak, ga je morala prešiniti misel na stolpno kavarno, hkrati se je moral spomniti svojih nohtov. Zavod ga je oddojil, o tem ni bilo dvoma, odslej se bo moral preživljati sam, odslej mu bo dobrodošlo vse, kar bo olajšalo njegovo prebijanje skozi svobodo.

Potovanje ga je utrudilo, ves dan se je brez cilja klatil po mestu. Nekaj časa je sedel na klopi, o kateri ni vedel več kot to, da je klop, ki dobro de, ki se dobrika zmučenim udom, ki imajo dovolj hoje za seboj, nič drugega ga o njej ni zanimalo. Povprašal je uro v bližnjem zvoniku po času, imela ga je dovolj, zato mu ga je mernik odstopila, ob desetih je bilo. Opolnoči zaprejo v stolpni kavarni, preskrbljen je torej za naslednji dve uri. Stopil je v lift in ga pregovoril za minuto ali dve, to ni bilo veliko, vendar mu je bil Mrt hvaležen in je zgoraj stopil s toplimi občutki iz njega. Ni bilo veliko ljudi v kavarni, večer je bil ugoden, kaj se pravi ugoden, večer je bil ustvarjen zanj. *Z verande se je videlo po vsem mestu in daleč mimo njega, videla se je Ninina soba, videl se je dijaški dom, seveda ne cel, temveč samo njegove luči. Mesto je žmurilo v prozorni svetlobi, nekatere luči na robu mesta so že ugašale ali pa jih je zakrival mrak, ki se je gostil v temo. Z gora in gozdov sem je sviščal veter, njegovo sviščanje je navijalo ušesa in metalo v zrak perilo, ki je bilo obešeno na dvoriščih in balkonih. V tej uri se je krajšala razdalja med drevesom in človekom, dokler se nista zliła v eno, razlika je izginila, človek je bil drevo in drevo je bilo človek, drevo je postalo človek in je med nami prebivalo. Ob tem času so bile ceste prazne in po pločnikih ni bilo ljudi, neodgovorno bi bilo ogrožati njihove glave s padajočimi črepinjami. To je bil najugodnejši trenutek. Mrt se je naslonil na verando, se dotipal do Nininega okna, s členki desnice malce pobobnal po šipi, pobobnal res zelo lahko in obzirno, tako kot boblja in povprašuje nevihta za dovoljenje, če sme odpreti svoje zatvornice, če jih sme odpreti in nadegati dežja na zemljo. Vsakdo ve, da je nevihta treba ustreči. Mrt je*

bobnal res prizanesljivo po Nininem oknu, dajal ji je znamenja, ki jih je morala razumeti in se spraviti na varno, lahko bi se kak drobec šipe osamosvojil, si poiskal pot skozi zavese in ji priletel v oko ali drugam. Dolgo časa jo je bil uvajal v svoj posel, jo navajal k previdnosti, ji skušal izposlovati čim več razumevanja, ji posredoval osnovne poteze praskanja, jo jemal k posebno nazornim praskarijam s seboj. Ne bi smela pozabiti, da mu je tudi ona nenehno izpostavljena, ne bi se smela prevzeti in svojo prevzetnost stopnjevati do kakih neumnosti. Začel je močnejše bobnati z nohti po šipi. Zdaj je bobnal zelo močno, do kože so se pogrezali nohti v steklu, potegnili so dvakrat navzdol, dvakrat počez, drobili steklo s kitom vred iz okenskega okvira in končno do golega slekli vseh šest kvadratov, iz katerih je bilo okno sestavljeno. Letelo je na pločnik in cesto, zazvenčalo in zašklepetalo je na trdem asfaltu, vsak drobec šipe je posebej zacingljajal. Odmevalo je na vrh stolpnice. Mrt je potreboval dobro minuto, da je razsteklil obe oknici, vsako s tremi kvadrati. Pri tem postopku je opustil svoj navadni način in raje posnemal steklarja, to pomeni, da se je držal pri razsteklitvi točno tistega vrstnega reda, ki se ga je držal steklar pri zasteklitvi. Posnemanje steklarja je imelo nekaj zase, predvsem to, da ga je pridobil na svojo stran. Preden je Mrt ukazal nohtom, naj prodrejo zavese, naj ulomijo v njeno sobo, je zboljšal še tiste zadnje steklene drobce iz okenskih okvirov, ki so pri prvem napadu odličali v kitu ali se iz drugih vzrokov upirali, se pravi zboljšal je zadnje uporne ostanke šip, potlej je prazne kvadrate ošobal. Zdaj so nohti lahko neovirano naskočili sobo, zavese so se vdale in dovolile razgled po sobi. Nini je ležala pod odejo in prenehala listati po neki reviji. Ni se še utegnila zavedati, kaj se godi z njenim oknom, ko je Mrt rutinirano preletel prostor in se prepričal, da je sama v sobi. To se mu je zdelo za vsak primer potrebno ukreniti, kajti lahko bi kdo drug pri njej preizkušal svoj štrcelj. To veselje bi mu bili Mrtovi nohti pregnali, o tem ni dvoma, pa ni bilo treba. Ko se je prepričal, da razen nje ni nikogar v sobi, je pobobljal s prsti po žarnici, ki je svetila na nočni omarici, potlej pa oni pod stropom, ki ga je pričakala pod velikim senčnikom, takoj sta se obe s svetlim cincinnom poklonili njegovim nohtom, soba je utonila v popolni temi, skozi prazna slečena okna se je muzal debeli veter, Mrtovi nohti so se vrnili na verando stolpne kavarne. Do njihove vrnitve na verando je minilo komaj nekaj minut, ves opravke je trajal manj časa, kot se kaj takega dogaja v romanih. Noč se je komaj za črtico pomaknila naprej.